

IZABELA SYKTA*

GENIUS LOCI – GENIUS ARTIFICIS PARKU MOERENUMA W SAPPORO¹

GENIUS LOCI – GENIUS ARTIFICIS OF MOERENUMA PARK IN SAPPORO²

Streszczenie

Park Moerenuma w Sapporo to realizacja idei wielkiego artysty rzeźbiarza Isamu Noguchiego, jego autorskiej wizji parku, który „w całości jest rzeźbą”³, wizji, której poświęcił całe swoje życie twórcze, a która została urzeczywistniona już po jego śmierci. Park – założony na rozległym terenie dawnego starorzecza i bagien Moere, w dużej części zdegradowanym poprzez działające tutaj wiele lat miejskie wysypisko śmieci – stanowi niezwykle oryginalne i nasycone symboliką potęczenie idei poszukiwania korzeni, powrotu do *loci*, niejako w duchu spłacenia długu pogwałconej tutaj naturze i jednoczesnego stworzenia dzieła całkowicie nowego, autonomicznego. Swoiste tchnienie artystycznego ducha starego mistrza rzeźbiącego krajobraz – *genius artificis* – wypełniające przestrzeń parku stanowi zasadniczo o *genius loci* tego współczesnego założenia krajobrazowego.

Słowa kluczowe: *genius loci*, *genius artificis*, park, rzeźba krajobrazowa

Abstract

Moerenuma Park in Sapporo is a realization of an idea of a great artist and sculptor Isamu Noguchi. He devoted almost all of his creative life for the original vision of a park, that is “considered to be a sculpture”⁴, and this vision was finally realized in Moerenuma after his death. The park was founded at the vast area of old river-bed and marshland Moere, mostly degraded by the city refuse dump, functioning there for many years. The park is an original and full of symbolism union of an idea of exploration the roots, return to *loci*, just to repay a debt of a nature – somehow violated here and – at the same time – of creating completely new and autonomous work of art. Specific breath of artistic spirit of the old master sculpturing landscape – *genius artificis* – filling the park space generally determines *genius loci* of this contemporary landscape setting.

Keywords: *genius loci*, *genius artificis*, park, landscape sculpture

* Izabela Sykta, Wydział Architektury, Instytut Architektury Krajobrazu, Politechnika Krakowska, e-mail: isykta@pk.edu.pl.

¹ *Genius, genii* – z łac. geniusz, opiekuńczy duch; *genius loci* – z łac. duch władający, opiekujący się miejscem; *artifex, artificis* – z łac. artysta, twórca; *genius artificis* – duch, geniusz artysty, twórcy.

² *Genius, genii* – from latin genius, tutelary spirit; *genius loci* – from latin the spirit taking care of a place; *artifex, artificis* – from latin artist, creator; *genius artificis* – the spirit, genius of artist or creator

³ Access Moerenuma Park. Messages Sculpted in the Earth, Moerenuma Koen no Katsuyo wo Kangaeru Kai, Sapporo 2008, s. 13.

⁴ *Ibidem*.

WSTĘP

Park Moerenuma (*Moerenuma Kōen*) to współczesne założenie krajobrazowe w dzielnicy Higashi-ku w Sapporo o powierzchni całkowitej 1 890 000 m², stanowiące jeden z najbardziej istotnych elementów systemu zieleni miejskiej, urządzonych i powiązanych w ramach koncepcji Koncentrycznego Zielonego Pierścienia wokół miasta⁵. Park jest dziełem wybitnym, obsypanym licznymi nagrodami⁶ i wyjątkowym pod wieloma względami. Wyróżnia go oryginalna idea uformowania przestrzeni parku jako gigantycznej krajobrazowej „rzeźby na powierzchni ziemi”⁷, ponadregionalny wymiar kulturowy i wielka skala przestrzeni (rzadko spotykane w japońskim kontekście) oraz nadzwyczajna osobowość twórcy – wielkiego artysty, którego wizja wydaje się być główną determinantą *genius loci* tego miejsca.

Historia parku rozpoczęła się pewnego zimowego dnia 1988 roku, kiedy to pewien artysta postawił swoją stopę na leżącym w Moerenuma śniegu na odległych północnych przedmieściach Sapporo. Jego oczom ukazała się nadbrzeżna sceneria bagien⁸, przywołującą pierwotny krajobraz. Nad głową kopuła nieba, a pod stopami Ziemia, skalana przez ludzi – wielkie wysypisko śmieci⁹. Depcząc po śniegu w owej posępnej scenerii, w podmuchach zimnego wiatru, wśród tańczących na wietrze śmieci – wykrzyknął: „To miejsce błaga o uformowanie. I moją misją jest to zrobić”¹⁰. Ów wizjoner nazywał się Isamu Noguchi i był wybitnym amerykańsko-japońskim artystą rzeźbiarzem, znanym na całym świecie głównie z in-

⁵ Tereny dzielnic i przedmieść wokół miasta powiązano ze sobą w ramach koncepcji tzw. Koncentrycznego Zielonego Pierścienia Sapporo określanej jako *Sapporo Circular Greenbelt Concept* lub *Toroidal-green belt plan*. Pozostające na tych obszarach niezabudowane rezerwy terenowe urządzono jako tereny parkowe i pasy zieleni. Access *Moerenuma Park*, *op.cit.*, s. 4; *Way to Hidden Garden*, [w:] *1000 x Landscape Architecture*, Verlaghaus BRAUN 2009, s. 950; T. Nonaka, K. Tei, N. Tachibana, *A construction case of geotextile-reinforced soil retaining walls at the waste landfill site Construction of the open-air theater in Moerenuma Park*, [w:] http://www.createc-jp.com/service/tech_info/pdf/moerenuma-park.pdf (01.09.2009); http://www.shift.jp.org/en/archives/2005/08/moerenuma_park.html (01.09.2009).

⁶ Nagrody i wyróżnienia przyznane parkowi Moerenuma: Urban Park Contest Construction Minister's Award (1988), Japan Association Of Artists Craftsman & Architecture Prize (1998), Simultaneous Winning of Grand Prix / Gold Prize of Good Design Award (2002), City Landscape Award (2003), Hokkaido Architecture Prizes Jury's Special Award (2003), The 17th Hokkaido Redbrick Architecture Award (2004), JSURP Hokkaido Chapter Award (2006), National Urban Renewal Community Development Conference „Community Development Prize” (2006), Japan Society of Civil Engineers Design Award – Grand Prix (2007), Japan Creation Award „Environmental Art. Prize” (2007), The Prize of Architectural Institute of Japan (2008). Access *Moerenuma Park*, *op. cit.*, s. 77.

⁷ Access *Moerenuma Park*, *op. cit.*, s. 13.

⁸ Bagna Moere otaczają cały obszar obecnego parku. Obejmują tereny dawnego starorzeczka i powstały w wyniku okresowych powodzi występujących tu w przeszłości. Nazwa pochodzi od *Moire-petsu*, co w języku Ainu – pierwotnej ludności zamieszkującej Hokkaido na długo przed japońskimi osadnikami – oznaczało „rzekę o powolnym nurcie”. Oficjalna nazwa bagien brzmi Nowa Rzeka Shinano (*Shinano New River*) i obecnie stanowi połączenie z Nową Rzeką Kariki (*Kariki New River*). Bagna Moere funkcjonują jako zbiornik wód opadowych utrzymywany w ramach rządowego projektu kontroli przeciwpowodziowej jako istotny element zabezpieczenia terenu przez zagrożeniem powodziowym. Nadal stanowią ostoję dzikiej roślinności, ryb i ptactwa wodnego. Access *Moerenuma Park*, *op. cit.*, s. 59; <http://www.sapporo-park.or.jp/moere/english.php#01> (01.09.2009); http://en.wikipedia.org/wiki/Moerenuma_Park (01.09.2009).

⁹ Teren obecnego parku Moerenuma był do 1979 r. użytkowany jako miejskie wysypisko śmieci. Access *Moerenuma Park*, *op. cit.*, s. 11; http://en.wikipedia.org/wiki/Moerenuma_Park (01.09.2009). Wyrównywanie terenu odpadami i budowa podstaw parku prowadzone były w dwóch etapach w 1979 i 1982 r.; <http://www.sapporo-park.or.jp/moere/english.php#01> (01.09.2009).

¹⁰ Cytat wypowiedzi I. Noguchiego. Tłum. z jęz. ang. I. Sykta, [w:] Access *Moerenuma Park*, *op. cit.*, s. 15.

trygujących kompozycji i rzeźb plenerowych, w tym – także z dwóch realizacji rzeźbiarskich w samym Sapporo – zjeżdżalni wykutej w bloku czarnego granitu – *Black Slide Mantra* w parku Odori w centrum miasta oraz kompozycji rzeźb na wodzie w *Art Park Sapporo*.

Isamu Noguchi tak relacjonował swoje pierwsze i tak brzemienne w skutki spotkanie z tym miejscem: „Pewnego dnia w zimie, miałem wizję. Zobaczyłem ziemię jako rzeźbę; miałem przecucie, że rzeźba przyszłości może być na powierzchni ziemi”¹¹. By zrealizować tę wizję, przyjął propozycję władz miasta Sapporo zaprojektowania tam parku. Powstały plany wielkiego założenia krajobrazowego, stanowiące w dużej części ucieleśnienie noszonej przez Noguchiego już od czasów młodości idei „parku, który jest w całości rzeźbą”¹², koncepcji, która miała stać się jego największym artystycznym spełnieniem i dla realizacji której po latach poszukiwań odnalazł odpowiednie miejsce na ziemi. Niestety, nie dane było artyście jej doczekać – zmarł w Nowym Jorku na atak serca 30 grudnia 1988 roku, dokładnie 9 miesięcy po pierwszej wizycie w Moerenuma, zaraz po ukończeniu generalnego planu parku i wielu towarzyszących mu modeli terenowych. Śmierć artysty nie zatrzymała realizacji parku. Powstawał w ciągu kilkunastu lat według autorskich rysunków Noguchiego przy udziale wielu projektantów¹³ i został uroczystie otwarty w 2005 roku.

Zgodnie z ideą swego twórcy „Park Moerenuma to nie park z rozmieszczonymi rzeźbami, lecz park, który sam jest wielką rzeźbą”¹⁴. To realizacja tej oryginalnej i osobistej idei wielkiego artysty stanowi głównie o *genius loci* tego miejsca, *genius* – nie tyle wynikającym z *loci* – bo owo miejsce musiało być tutaj w zasadzie od nowa stworzone. To miejsce jest w specyficzny sposób zdeterminowane przez *genius artificis* – geniusz artysty, który zdominował rzeźbiarską przestrzeń parku.

Widok parku z dużej wysokości stwarza iluzję ogromnych, zagadkowych linii budzących skojarzenia z Nazca, wrytych na rozległym obszarze otaczającym miasto. Z kolei zapowiedzią owej gigantycznej krajobrazowej rzeźby w otaczającym krajobrazie są topograficzne dominanty parku – sztuczne kopce, piramidy – nagle wyrastające w tym wcześniej płaskim terenie, wieńczące rzędy okalającej niskiej zabudowy, już z daleka przyciągające ciekawość i nieodpartą chęć wspięcia się na nie.

Przestrzeń parku – nadzwyczaj rozległa, można powiedzieć, że nawet pusta, rzeźbiona łagodnymi nachyleniami płaszczyzn terenu, osiagającymi swoje kulminacje w jego wypiętrzeniach, kopcach, górach, piramidach, o wygaszonej kolorystyce ograniczonej do zestawienia barw zieleni i kamienia – wydaje się dziełem absolutnie autonomicznym i wyjątkowym, zwłaszcza w japońskim kontekście przestrzennym, charakteryzującym się przecież nadzwyczajnym przegęszczeniem, ciasnotą, a często wręcz odczuwalnym klaustrofobicznym brakiem miejsca.

Próby doszukiwania się *genius loci* parku Moerenuma w ewentualnych odniesieniach do kontekstu tradycji japońskiej sztuki ogrodowej napotykają wiele trudności. Można próbować dostrzec pewne powinowactwo w zakresie generalnych wytycznych kompozycyjnych, jakimi są formalizm i prostota kompo-

¹¹ *Ibidem*, s. 13.

¹² *Ibidem*.

¹³ Pracami projektowymi w parku Moerenuma po śmierci Noguchiego kierował architekt George Sadao; http://en.wikipedia.org/wiki/Moerenuma_Park (01.09.2009).

¹⁴ Cytat wypowiedzi I. Noguchiego. Tłum. z jęz. ang. I. Sykta, [w:] *Access Moerenuma Park*, op. cit., s. 13.

zycji, wielka pieczołowitość i dbałość o staranne rozmieszczenie poszczególnych elementów kształtujących przestrzeń. Jednak próbując zestawić park Moerenuma z tradycyjnym ogrodem japońskim, z jego brakiem klasycznej geometrii, rzadkością stosowania linii prostych, osi i równych rzędów, a przede wszystkim ogromnym nasyceniem form, kształtów, faktur, kolorów na stosunkowo niewielkim zazwyczaj obszarze, jesteśmy skazani raczej na niepowodzenie. Bardziej wytrawny znawca japońskiej sztuki ogrodowej być może w przestrzeni parku Moerenuma dojrzy przeskalowany, operujący współczesnymi środkami wyrazu, model tradycyjnego shintoistycznego ogrodu zen – kamiennego *kare-sansui* – jak np. przyświątynny Ryoanji z jego wysublimowaną kompozycją grup kamieni czy Kodaji lub Daisen-in w Kioto z usypanymi na starannie zagrabionej płaszczynie z drobnych kamieni nienagannymi formami stożków¹⁵. Być może dostrzeże w przestrzeni parku Moerenuma echa buddyjskiego pojmowania jedności świata i natury, gdzie wszystko, co istnieje, przesiąknięte jest jednym, łączącym w jedność duchem, a ogród jest obrazem, dziełem sztuki. Być może impulsy – każące artystom i ogrodnikom zen tworzyć takie obrazy i krajobrazy, które istotnie ludzkiej miały pomóc medytować i intuicyjnie pojąć jej tożsamość z wszechświatem – kierowały również twórcą Moerenuma. Trudno jednak ocenić, jak dalece uprawniona czy nieuprawniona mogłaby być taka teza.

Jeżeli chodzi o tworzywo roślinne parku to próby tworzenia powiązań z tradycyjną japońską sztuką ogrodową również nie są łatwe. Rozległe trawiaste płaszczyny w parku Moerenuma to rzecz absolutnie unikalna na tle krajobrazu Japonii. Pewnym podobieństwem może być minimalizm w zakresie liczby gatunków, to rzecz charakterystyczna także dla tradycyjnych japońskich ogrodów, bowiem japoński ogrodnik to raczej artysta niż hodowca zieleni¹⁶. W parku Moerenuma pojawiają się rośliny, stanowiące nieodłączne elementy ogrodu japońskiego – a więc np. kwitnące drzewa wiśni. Lecz nadrzędną zasadą wydaje się raczej podporządkowanie doboru roślin drzewiastych rzeźbiarskiej kompozycji parku. Stąd też nasadzony w koncentrycznych kręgach Las Modrzewiowy, Las Białych Brzoź, regularne plantacje świerków, rzędy topoli. W zasadzie (poza niewielkim ogrodem towarzyszącym szklanej piramidzie) nie ma krzewów, bylin ani roślin kwiatowych. W Moerenuma – w pewien sposób zgodnie z zasadami japońskiej sztuki ogrodowej – rośliny dobierane są pod kątem ich przydatności do kształtowania kompozycji, a nie z powodu ich cech indywidualnych.

Tym, co jednak w jakiś sposób wiąże przestrzeń parku Moerenuma z duchem tradycyjnych ogrodów japońskich, jest z pewnością kontemplacyjny charakter przestrzeni, jej wysokie nasycenie symboliką. Każdy odwiedzający park nieodparcie popada w stan swoistej medytacji, rozkoszuje się tym miejscem na swój własny sposób, pozostając pod ogromnym wrażeniem jego wielkiej i jednocześnie onieśmielającej skali, na różne sposoby odczytując przesłanie pozostawione przez artystę – wyrzeźbione w ziemi, wyrzeźbione w krajobrazie.

Wszystkie główne urządzenia parkowe, będące z jednej strony integralnymi częściami wielkiej krajobrazowej rzeźby, jaką jest cały park, i jednocześnie stanowiące autonomiczne kompozycje rzeźbiarskie, znaczą o wiele więcej, niż

¹⁵ K. Yokoyama, *The Gardens of Kyoto, Karesansui*, Seigensha Art Publishing, Kyoto 2008, s. 47-49, 70-71, 137-139; P. Hobhouse, *Historia ogrodów*, Arkady, Warszawa 2005, s. 365-366.

¹⁶ P. Hobhouse, *op. cit.*, s. 348.

przedstawiają. To formy symboliczne, wokół których rozgrywają się różne scenariusze, częściowo przewidziane przez projektanta, niejednokrotnie odwołujące się do jego wcześniejszej twórczości, a nawet interpretowane w kontekście wydarzeń z życia artysty, częściowo zaś improwizowane przez zwiedzających, uczestniczących w tym wielkim plenerowym spektaklu.

Góra Moere – o wysokości 62 metrów – to kluczowa forma parku, jego topograficzny symbol, stanowiący najwyższe uformowanie krajobrazowe okolicy¹⁷. Z wierzchołka i zboczy tego gigantycznego kopca, usypanego ze śmieci, gruzu i kamieni, i porośniętego trawą, rozciąga się widok na cały park, jego otoczenie, panoramę miasta z majaczącymi szczytami gór z jednej strony i płaszczyzną morza z drugiej.

Góra Zabaw to 30-metrowej wysokości kopiec ziemny – reminiscencja starożytnych piramid. Stanowi realizację dojrzewającej przez wiele lat wizji Isamu Noguchiego z 1933 roku. Wspinając się na piramidę ścieżką lub poprzez monumentalny bieg 99 granitowych stopni¹⁸, formujących rodzaj plenerowego amfiteatru, można przy podmuchach wiatru kontemlować wspaniały krajobraz. Ta ziemna konstrukcja – wywołująca w odbiorcach niemal przymus wspięcia się na nią – zachęca do aktywności, do zabaw, dając możliwość uprawiania narciarstwa i jazdy na sankach w zimie.

Szklana Piramida *Hidamari* to zdaniem Noguchiego „jądro”¹⁹ parku, jego ważny symbol. Ta 30-metrowej wysokości szklano-stalowa konstrukcja stanowi silny impuls rzeźbiarski zaraz przy wejściu do parku i jest jedynym obiektem *stricte* architektonicznym spośród pozostałych parkowych rzeźb. Nazywana z afektem przez mieszkańców Sapporo *Hidamari* (co oznacza: „słoneczne miejsce”)²⁰ – oferuje zwiedzającym wypełnioną światłem przestrzeń służącą różnego rodzaju aktywnościom. Obiekt mieści przeszklone atrium z wewnętrznym amfiteatrem, galerię Noguchiego, restaurację, sklep i inne pomieszczenia towarzyszące. To miejsce spotkań, rekreacji i relaksu dla zwiedzających, niezależnie od pogody i pory roku, skąd rozpościera się widok na cały park z dominującą nad nim Górą Moere.

Czworokątny Kopiec to kolejny z „górzystych” motywów w parku. Dynamiczna przestrzenna struktura usytuowana u stóp Góry Zabaw wywiera silne wrażenie na zwiedzających. W tej ażurowej konstrukcji proste, skierowane ukośnie w kierunku nieba potężne stalowe rury²¹, osiągając swoją kulminację ponad półkolistą bryłą trawiastego kopca, tworzą wspólnie tajemniczą harmonię. W zwieńczeniu owej piramidy nad symboliczną planetą Ziemią unosi się powietrze. Rzeźba ta bywa również odczytywana w kontekście życia artysty jako symbol Isamu

¹⁷ Góra Moere (Mt. Moere) 62 m n.p.m. stanowi jedyny górzysty *landmark* w północno-wschodniej części Sapporo. Mimo że jest sztucznym kopcem, umieszczana jest na mapach publikowanych przez Geographical Survey Institute jako góra naturalna. Access *Moerenuma Park*, *op. cit.*, s. 19.

¹⁸ Kamienny amfiteatr na zachodnim zboczu Góry Zabaw to dzieło rzeźbiarza Masatoshi Izumi. Access *Moerenuma Park*, *op. cit.*, s. 19.

¹⁹ Cytat wypowiedzi I. Noguchiego. Tłum. z jęz. ang. I. Sykta, [w:] Access *Moerenuma Park*, *op. cit.*, s. 45.

²⁰ Nazwa *Hidamari*, nadana piramidzie w 2002 r., została wybrana spośród 2340 propozycji mieszkańców Sapporo, http://en.wikipedia.org/wiki/Moerenuma_Park (01.09.2009).

²¹ Powierzchnia stalowych kolumn została wykończona z wykorzystaniem błyszczących drobinek metalu, dających pod wpływem zmieniającego się światła efekt ekspresyjnych odbłasków, podobnie jak w innym dziele Noguchiego – fontannie w Detroit, <http://www.sapporo-park.or.jp/moere/english.php#01> (01.09.2009).

Noguchiego obejmującego ramionami swą matkę w geście miłości²². Interpretacja ta jednak w żaden sposób nie odbiera zwiedzającym możliwości wypełnienia tego dzieła swoją własną symboliką i energią.

Las Drzew Wiśniowych *Sakura-no-Mori*, w którym na początku maja kwitnie 3000 młodych drzew²³, otacza place zabaw zlokalizowane w siedmiu miejscach, połączonych między sobą prostokreślnymi alejkami. Urządzenia zabawowe, wykonane według oryginalnych projektów Isamu Noguchiego, stanowią „serię rzeźb, w których mogą bawić się dzieci”²⁴. Widoczna poprzez listowie barwna gra rzeźbiarskich struktur stanowi niezwykle silny impuls przyciągający dzieci, które biegną w ich stronę, niejako realizując scenariusz rozpisany przez rzeźbiarza. Zabawowe rzeźby Noguchiego uwalniają wyobraźnię dzieci, porywając je w ekscytujący lot. Dla samego artysty były „...sposobem kreacji świata... To sposób kreacji idealnego świata – na małą skalę... To topologia, która mnie interesuje – ląd, na którym można się poruszać trzy stopy nad ziemią”²⁵.

Plaża Moere to jedno z trzech urządzeń wodnych w parku Moerenuma. Została stworzona, by „pozwoić dzieciom brodzić w wodzie”²⁶, i ukształtowana na skraju uformowanej w łagodnym zagłębieniu sadzawki. Woda tryskająca z trzech miejsc tworzy niewielkie fale, które delikatnie zanikają, zbliżając się do brzegu, dając efekt „plaży pieszczonanej przez fale”²⁷. Pod stopami nawierzchnia usypana z drobnoziarnistych koralowców dopełnia ów obraz stanowiący piękne wyobrażenie wybrzeża morskiego.

Morska Fontanna, okolona Lasem Modrzewiowym, określana przez Noguchiego „rzeźbą wody”²⁸, stanowi monumentalną kulminację jego wieloletnich poszukiwań i studiów dotyczących fontann, w pewien sposób nawiązując do fontanny w *Bayfront Park* w Miami²⁹. Słup wody osiągający wysokość 25 metrów strzela w niebo z gigantycznej kamiennej misy. Ekspresyjny program animacji wody ma oddawać statyczne i dynamiczne aspekty morza i oceanu. Wytrysk i pęd wody symbolizują narodziny życia i energię natury, tworząc niezwykle spektakularne i poruszające widowisko.

Plac Wody jest interpretowany jako rozwinięcie wczesnej koncepcji Noguchiego – ogrodu *California Scenario*³⁰. Na całość kompozycji składa się kwadratowy plac wybrukowany kamieniem³¹ i kanał wodny o długości 150 metrów, zasilany wodą tryskającą z fontanny zlokalizowanej w centrum placu. Woda płynąca płytkim korytem i kamienny plac w otoczeniu dwóch wielkich gór – Góry Moere i Góry Zabaw – mogą być również odczytywane jako symboliczne przedstawienie

²² Access Moerenuma Park, op. cit., s. 31.

²³ http://kanko.pref.hokkaido.jp/flower/english/spot/01_sapporo/01.html (01.09.2009).

²⁴ Cytat wypowiedzi I. Noguchiego. Tłum. z jęz. ang. I. Sykta, [w:] Access Moerenuma Park, op. cit., s. 18.

²⁵ *Ibidem*, s. 51.

²⁶ *Ibidem*, s. 35.

²⁷ *Ibidem*, s. 18.

²⁸ *Ibidem*, s. 35.

²⁹ Access Moerenuma Park, op. cit., s. 39; <http://www.sapporo-park.or.jp/moere/english.php#01> (01.09.2009).

³⁰ *Ibidem*, s. 19.

³¹ Bruk wykonano z kamienia Hibu i Sobetsu, wydobywanych na Hokkaidō. Access Moerenuma Park, op. cit., s. 19.

krajobrazu Sapporo³² – miasta położonego na rozległym płaskowyżu przeciętym meandrującą rzeką Toyohirą u stóp dwóch wielkich gór Moiwa i Teine.

Rys. 1. Widok parku Moerenuma ze zboczy Góry Moere
 Fig. 1. View of Moerenuma Park from from Mount Moere
www.panoramio.com/photos/original/9964319.jpg (01.09.2009)

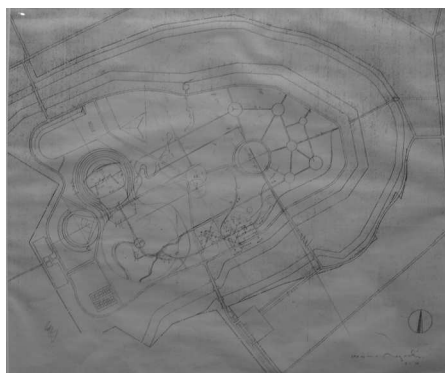

Rys. 2. Widok parku Moerenuma ze zboczy Góry Moere
 Fig. 2. View of Moerenuma Park from from Mount Moere
www.panoramio.com/photos/original/9964319.jpg (01.09.2009)

Muszla Muzyczna to rzeźba zestawiona z dwóch białych sferycznych struktur, przypominających muszle wyrastające z ziemi. Obiekt pełni jednocześnie funkcję użytkową, będąc sceną koncertową z pełnym wyposażeniem scenicznym. Symboliczny kształt został zaprojektowany tak, by skierować i skupić, niczym

³² <http://www.sapporo-park.or.jp/moere/english.php#01> (01.09.2009).

w krajobrazowej soczewce, widok na Górę Zabaw, gdzie na kamiennych stopniach uformowano wielką widownię, z której rozpościera się widok na rozgrywający się w parku przestrzenny teatr form.

Rys. 3. Plan parku Moere wykonany przez Isamu Noguchiego i datowany na 28.XII.1988 roku; fotografia z ekspozycji w galerii Isamu Noguchiego w parku Moerenuma, fot. I. Sykta
Fig. 3. Plan of Moerenuma Park, made by Isamu Noguchi and dated on 28th December 1988

Rys. 4. Widok z Góry Zabaw na Plac Wody i Górę Moere (fot. I. Sykta)
Fig. 4. View from Play Mountain at Aqua Plaza and Mount Moere (photo I. Sykta)

Moerenuma Kōen – „park zaprojektowany w całości jako rzeźba i ogród świata”³³ – został stworzony poprzez scalenie wizji rzeźbiarza wrytej w pustym terenie wraz z intencją stworzenia tutaj MIEJSCA – nowego *loci*, nadanie mu DUCHA – *genius*, poprzez przywrócenie do życia zdegradowanej ziemi, dawnego śmietniska, negatywnego świadectwa miejskiej cywilizacji i przekształcenia go w dzieło integrujące sztukę z naturą. Park Moerenuma to żywy dowód przekonania Isamu Noguchiego, że „sztuka może przyczynić się do wzbogacenia życia ludzkiego”³⁴. Powiedział on kiedyś: „Myślę, że moje szaleństwo w dążeniu do tworzenia ogrodów i ta siła tkwi w ich bezużyteczności... w poczuciu, że jest gdzieś jakieś miejsce na ziemi, na które artysta może wpłynąć...”³⁵. W parku Moerenuma w Sapporo, który jest największą rzeźbą krajobrazową Noguchiego, geniusz artysty – *genius artificis* – jednocześnie zakończył swoją artystyczną ziemską podróż i odnalazł swoje miejsce na ziemi, nadając mu niepowtarzalne *genius loci*. Czuwający nad niesamowitą przestrzenią parku duch starego mistrza zdaje się tutaj jednoczyć z wywodzącymi się z shintoizmu – *kami* – duchami zamieszkującymi góry, drzewa, strumienie, morze i skały, które – według japońskiej tradycji – mieszając się z duchami zmarłych przodków, mają wielki wpływ na sprawy żyjących³⁶. Idea ta, odzwierciedlająca się w kreowaniu tzw. świętych krajobrazów w tradycyjnych ogrodach japońskich, właśnie tutaj – w tej na wskroś nowoczesnej kompozycji krajobrazowej – znalazła swoją współczesną i intrygującą interpretację.

³³ Cytat wypowiedzi I. Noguchiego. Tłum. z jęz. ang. I. Sykta, [w:] *Access Moerenuma Park*, op. cit., s. 11.

³⁴ *Ibidem*, s. 15.

³⁵ *Ibidem*, s. 21.

³⁶ P. Hobhouse, op. cit., s. 352.

BIBLIOGRAFIA

- Access Moerenuma Park, *Messages Sculpted in the Earth*, Moerenuma Koen no Katsuyo wo Kangaeru Kai, Sapporo 2008.
- HOBHOUSE P., *Historia ogrodów*, Arkady, Warszawa 2005.
- Isamu Noguchi: *the exhibition celebrated the grand opening of the Moerenuma Park*, Museum of Contemporary Art, Sapporo, (eds.) I. Noguchi, Sapporo Cultural Arts Foundation, Museum of Contemporary Art, Tokyo, Museum of Contemporary Art, Published by Sapporo Cultural Arts Foundation, Sapporo 2005.
- Moerenuma Park*, [w:] *1000 x Landscape Architecture*, Verlaghaus BRAUN 2009.
- Moerenuma Park. Designed by Isamu Noguchi*, folder informacyjny, Sapporo 2008.
- Sapporo Sightseeing Guidebook*, Sapporo Tourist Association, *Sapporo Travelers' Sapporo*, City of Sapporo 2008.
- TAKAHIRO N., KOUJI T., NORIYUKI T., *A construction case of geotextile-reinforced soil retaining walls at the waste landfill site Construction of the open-air theater in Moerenuma Park*; http://www.createc-jp.com/service/tech_info/pdf/moerenuma-park.pdf (01.09.2009).
- YOKOYAMA K., *The Gardens of Kyoto, Karesansui*, Seigensha Art Publishing, Kyoto 2008.
- <http://www.sapporo-park.or.jp/moere/> (01.09.2009)
- <http://www.sapporo-park.or.jp/moere/english.php> (01.09.2009)
- <http://www.vulgare.net/moerenuma-park-sapporo-designed-by-isamu-noguchi/> (01.09.2009)
- <http://www.welcome.city.sapporo.jp/moerenuma/index-e.html> (01.09.2009)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Moerenuma_Park (01.09.2009)